

a szerkesztés, a dinamikus tömegek túlsúlya az apróságok iparművészete felett. Lassan-lassan tizedik helyre szorul a sallangos, keleties, bazáros műipar és a magyar építőkedv szinte ifjú lendületét teremti meg fából, lemezpapírból, jutából, mozaik képekből, világítótestekből és cozinbevonásból.

A szorosan vett enteriőr-művészet is lényeges változásokon esik át az 1902-i turini kiállítástól kezdve. Addig a kiállításokon uralkodik a tárlók, üvegszekrények, állványok, polcok s természetesen a műipari tárgyak tömege. Szemet fárasztó, összbenyomást zavaró apróságok tömkelege. Ezen az emlékezetes századeleji olasz kiállításon egyszerre előtérbe jut a — szoba. A párizsi és a darmstadti pavillonnak, melyek afféle polgári és előkelő szalónokat, hálószobákat, living-roomokat mutatnak be, igen nagy a sikerük. Ez az itthoni kiállítás-rendezőket is gondolkozóba ejti. Most már egyre többször érvényesül hazai és külföldi bemutatóinkon a magyar asztalos-, kárpitos- és egyéb lakásberendezők komplett-szobája. Egy-egy pályanyertes úri-szoba, kitüntetett hall- vagy ebédlőberendezés. Az apró művészetek és a dekoratív képzőművészeti munkák ezeken belül, vagy külön, ritmikusan elrendezett üvegszekrények belsejében s azok környezetében találhatnak elhelyezést.

Ugyanekkor már előreveti fényét egy új művészeti tálatalmód, mely a tér, az arányok, a perspektíva építészeti elemeit viszi harcba a művészi alko-

tások érvényesítése céljából. A Kéve kiállításán már tisztán látszik, hogy az új ízlés hangsúlya azon van, amit a „térbe helyezett művészetek“ irányának lehet nevezni. Minden szobor, minden kép, minden műtárgy azt a helyet foglalja el, mely őt a legjobban érvényre juttatja, de amely egyúttal az összhatás tektonikus felépítésénél számára rendeltetett.

Mintha ettől kezdve — a háború utáni első évtizedben pedig végérvényesen — kettős irányban fejlődne tovább a kiállítási esztétika. Egyrészt nyugodt, intim, színhatásokra épített polgári lakószobákat látunk a kiállításokon. (Társulat új otthonában, Lipótvárosi kaszinóban, Technológián stb.) Másfelől a barcelonai kiállításon, majd a Györgyi Kálmán Emlékkiállításán és a milánói triennalen az építészeti szellem, a már említett architektonikus fegyelem fogja rendbe a kiállítás tárgyait. Nagy síkok, oszlopos folyosók, ritmizáló konzolok, helyenként emelkedő szinterek teszik az új kiállítások belvederejét érdekessé. S a fárasztó iparművészeti tömegjátékok helyett egyszerű, jól-eső kirakatok bilineselik le a nézőt.

Az elhibázott, rosszul értelmezett festőiség egy félszázad alatt a helyes tektonikus elveknek adott helyet a kiállítások szervezésénél. S mivel a kiállítások ízléspropagáló ereje mindennél nagyobb, hihetőleg a nagy tömegek is az egyszerűség, a biztos minőség fokozás irányában fejlődnek.

IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSOK

Írta: GERŐ ÖDÖN

Az Iparművészeti Társulat abban a félszázadban, amelyet most megünnepel, közönségneveléssel is foglalkozott. Másik dolga a művészi ipar fejlesztése volt. Mind a kettő öntudatrakeltéssel járt, mind a kettő az ízlés formálására törekedett, mindkét célt kiállításai szolgálták. Sajátságos a kiállítások és a közönség ízlésének viszonya. Ugyanakkor, amikor ezt az ízlést befolyásolni akarják, alája is rendelik magukat neki. Ízlésre nevelnek és ízlést szolgálnak. Kifejezésre juttatják, hogy a kor mit akar, de azt is, hogy mit kellene akarnia. A divatot szólaltatják meg, de emancipálják is az iparművészetet a divat alól. Aszerint, hogy melyik irányzat nyilvánul benne erősebben, szokványosabb vagy művészebb valamely kiállítás. Az Iparművészeti Társulat kiállításain többnyire a művészi tendencia érvényesült. Az iparművészetnek a művészettel való rokonsága. A művészetnek arra ráeszmélése, hogy a szépség, a hasznosságnak nemcsak nem ellentéte, hanem a megkedveltetője, hogy hasznosság és szépség, célszerűség és fantázia szintézisbe hozható.

Nézem a kiállításokat, mint az ízlés formálóit. A közízlésben csakúgy érvényesülnek elfogultságok és előítéletek, akár a közvéleményben. És az embernek az a hajlama is, hogy ugyanúgy érezzen és gondolkozzon, mint a környezete. A filozófiában

ezt az egyéni akarat és a közakarat közvetlen egységének nevezik, a művészetben az egyéni ízlés és tetszés hiányának, vagy a közízlés és köztetszés alá rendelésnek nevezhetjük. Csakhogy a közakarat és a közvélemény kialakulásában nagy szerepe van az elfogultságnak, a hagyománynak és a divatmámornak. A három közül csak a hagyománynak lehet ízlésnemesítő hatása. Annak a hagyománynak, amely rámutat régi értékesíthető javakra, de nem erőszakolja az értékesítésüket. Ez a hagyomány nemcsak emlékekkel szolgál, hanem belevilágít abba a módba, ahogyan azok az emlékek annak idején korszerűen egyéni művészettel alakítottak. Ez a hagyomány nem mintákat erőszakol ránk, hanem mintájául szolgál annak, hogyan érvényesül a művészi munkában a művészet. A hagyomány lehet tehát alkotásra inspiráló erő, szolgálataira lehet a fantáziának, míg az elfogultság a művészi szabadságot megbénítja, a divatmámor pedig az iparművészt a szép keresésétől eltereli a tetszés hajszolásába.

Az iparművészeti kiállításoknak az a feladatuk, hogy a közízlést megvédjék az elkorruptálódás ellen, és megvédjék az egyéni, a sajátos művészi energiát a közízlés ellen is. Az iparművészeti kiállításokat úgy kell megrendezni, hogy bennük az egyéni szép legalább úgy érvényesülhessen, mint a

műkiállításokon. Ennek a feladatnak eleget tenni iparkodtak az Iparművészeti Társulat kiállításai, noha ezt az igyekvésést nem ritkán megbénította — a lelkeség is. Dilettánsok, amatőrök lelkesége, amely alól nem zárkozhatott el, hiszen propagandát is kellett végeznie, minél szélesebb területre kellett kiterjeszkednie, egyszóval közönséget, közreműködőket kellett toboroznia, ez pedig szükségessé tette, hogy engedményeket tegyen a dilettánsoknak és amatőröknek.

Mert tisztelet adassék a dilettánsoknak. Ők az összekötő tisztek a művészet és a közönség közt. Ők a hevesen érdeklődők, a művészetről való tudat ágensei. A művészekkel, művészettel való az a szolidaritás, amelybe beleképzelik, beleélik magukat, alkalmas rá, hogy a köztudatba belecsempéssze a művészet iránt való érdeklődést. Éppen azért az agitáció, a propaganda szempontjából hasznosak a dilettánsok. És nemesak a művészetben azok. Amikor nem egy iparművészeti kiállításon szembe kerültem dilettánsok rohamával, megvigasztalt az a gondolat, hogy a dilettantizmus mintegy előőrse az utána érkező művészetnek.

De volt a kiállítások szigorúan művészi voltának még egy megbénítója, az, hogy nem zárkozhattak el a háziipar elől. Hiszen a körükbe tartozik a népművészet is, már pedig népművészet és háziipar között nehezen lehet határt vonni. A népművészet naivitása és tudatossága, fantáziája és akárhányszor fortélyos technikája is művészi tehetséges művekkel szolgál, értékes hagyományokat tár föl, leggyakrabban folklorisztikai és etnográfiai érdekességeket tár elénk. Termékei között sok az olyan tisztán hagyomány, a népi sajátság, az egzotikum szempontjából figyelemreméltó dolog, amely egy-egy vidék szokványos háziiparának örökölt formákhoz és technikákhoz való ragaszkodásáról ta-

nuskodik. Nagyon megbecsülendők, mint a népelet értékes jelenségei gazdasági, társadalmi, etnográfiai — még politikai szempontból is, — de nem iparművészeti alkotások. A sajtóságos magyar népies háziiparnak termékei és terjesztésük, piacra hozásuk elsőrangú gazdasági érdek, de nem nyilvánul bennük a magyar iparművészet fejlettsége, korszerűsége, kvalitásra való törekvése. Iparművészeti kiállításaink mégsem rekeszthették ki őket s nem utalhatták oda, ahová valók: az érdekes, a néplelkületet dokumentáló népművészet, népipar és házi mesterségek kiállításai.

Ezek az észrevételeink, természetesen, nem vonatkozathatók a magyar formanyelvnek az iparművészetben való érvényesítésére. Ha valakinek nem, nekem nem kell védekezni az ellen a vád ellen, hogy a magyar stíltörekvéseket, a magyar jelleg kidomborítását ellenzem. Négy évtized óta elől küzdök az építészeti és iparművészet nyelve magyarságáért. A kiállítások ennek a magyarságnak a megbecsülésére is nevelték a közízlést. És természetesen magukat a művészeket, a tervezőket, a műhelyeket, mestereket és legényeket is. A szecesszió korában magyaros szecessziót portáltak és most, a fantáziahíjas objektív műipar idejében, a magyar ritmus szépséglehetőségeire kell rámutatniok. Az objektív hasznosságot tegye művészi elemmé a szubjektív szépség, ez a szubjektivitás pedig legyen magyar.

Az iparművészeti kiállításoknak most új, nagy feladata támadt: új elfogultságok, új előítéletek, új babonák, új divatmámor ellen kell megvédeni a közízlést. Tanítsa arra, hogy a szépet szépnek érzékelyje. Ez az értékelés az ízlés, az egyéni és a közízlés. Van ideális hasznosság is: az, hogy szép legyen az, ami a miénk, ami a környezetünket alkotja. Ennek a hasznosságnak az érvényesülését segítsék elő az iparművészeti kiállítások.

KÉT NEMZEDÉK KÖZT

Írta: GYÖRGYI DÉNES műépítész, tanár

A mai nehéz időkben az alkotó embernek nagy, megnyugtató érzéseket két forrásból lehet merítenie: a multra való emlékezésből és a jövőbe szegzett reménységekből. Tulajdonképp abban a feladatban van a mi legnemesebb emberi hivatásunk, hogy a történelemnek ezt a folytonosságát szakadékoktól mentesen biztosítsuk.

A mult...

Erről nagyon sokat beszélhetünk, mert lelkem telve van emlékekkel. Negyven évre visszamenőleg a magyar iparművészet fejlődésének küzdelmes korszakát a lehető legközelebről és a legközvetlenebbül láthattam, mert ebben nevelkedtem fel gyermekkorom óta. Több generációra visszamenőleg művészesaládból születtem és így az átöröklött művészi érzék révén átéltem a magyar művészet fejlődésének főbb mozzanatait. Ezek a gyermekkori élmények oly intenzívek voltak, hogy ma is a legtisztábban állanak előttem.

Emlékezem, amikor néhai édesatyám, Györgyi Kálmán 1894-ben két csomag iratot hozott haza és gondosan elzárta akkor még egészen frisskeletű írószekrényébe. Gyermekes kíváncsisággal érdeklődtem az új szekrény titkai iránt. S mikor megtudtam, hogy abban az Iparművészeti Társulat irattára pihen, átéreztem, hogy az igen komoly ügye lehetett édesatyámnak. Így is volt, amint azt csaknem négy évtized el nem lankadó munkája mutatta. Kevés irat volt ez még, mert két fiókban elfért. De ezek az iratok máris néhány esztendő alapvető, nehéz munkájának dokumentumai voltak.

A 80-as években kereskedelmünket a párisi és bécsi műipar termékei árasztották el. Az 1886. évi kiállítás szervezése alkalmával tűnt ki, mennyire hátramaradt a mi műiparunk. Akkoriban egy lánglelkű férfiú: Trefort Ágoston ült a kultuszminiszteri székhelyben s az ő kezdeményezésére — tehát a legfelsőbb hivatalos fórum kezdeménye-